

ΕΝΑ ΝΗΣΙ ΣΤΗ ΣΩΣΤΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΘΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΝΗΣΙ

Το ελληνικό κράτος αποκόμισε ορισμένα ισχυρά διδάγματα από τον πρώτο αιώνα της ιστορίας του. Το πρώτο είχε αποκομιστεί μέχρι το 1881, με την προσάρτηση της Θεσσαλίας και των Επτανήσων δίχως καν να χρειαστεί πόλεμος: ήταν ότι η ύπαρξη του ελληνικού κράτους βασίζεται στη διάλυση της Τουρκίας και στην εκμετάλλευση των συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων γύρω από τη νευραλγική περιοχή του Βοσπόρου και της διώρυγας του Σουέζ. Το δεύτερο αποκομίστηκε το 1912 με τους Βαλκανικούς Πολέμους: ήταν ότι «η συμμετοχή σε συγκρούσεις με πολλαπλούς παίκτες είναι καλό πράγμα». Το τρίτο αποκομίστηκε το 1915 με τον γαλλικό αποκλεισμό της ελληνικής επικράτειας: ήταν «ποτέ να μην τα βάζεις με όποιον ελέγχει τη θάλασσα». Το τελευταίο αποκομίστηκε το 1922 με τη μικρασιατική εκστρατεία-παύλα-καταστροφή. Ήταν «ποτέ να μην τα βάζεις με την Τουρκία μοναχούλης σου».

Κατά συνέπεια, τουλάχιστον από το 1935, το ελληνικό κράτος είχε πλέον μάθει να βλέπει τον εαυτό του σε ρόλο Κυθήρων.¹ Η έκθεση με τίτλο «Η στρατηγική κατάσταση της Ελλάδας σε περίπτωση αγγλοϊταλικού πολέμου» που συνέταξαν εκείνη τη χρονιά οι Έλληνες αρχηγοί των τριών όπλων, περιελάμβανε την αυτονόητη σύμπλευση με την Αγγλία, και τη μετατροπή του Αιγαίου σε νησιωτική βάση του βρετανικού στόλου ενάντια στην Ιταλία.²

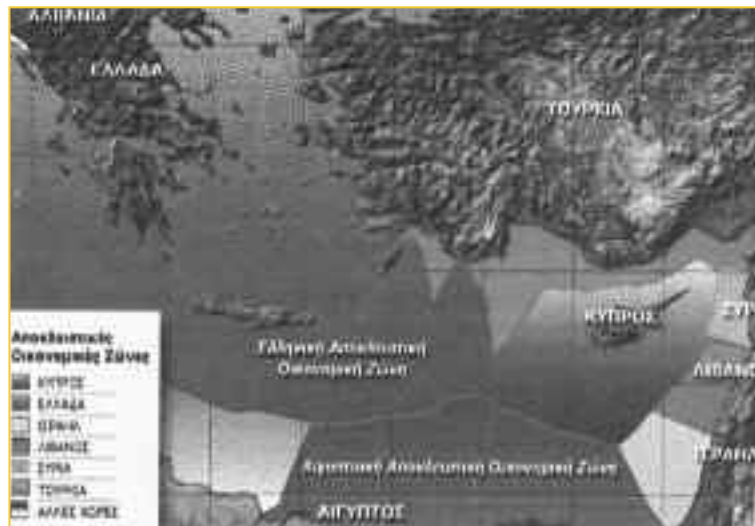
Το αποτέλεσμα ήταν η προσάρτηση των Δωδεκανήσων. Δεν ήταν και λίγο. Μια ματιά στον χάρτη (εικ. 2) αποδεικνύει ότι η νέα κτήση, όχι μόνο εδραίωνε την ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο, αλλά επέκτεινε την ελληνική επικράτεια προς την Κύπρο. Νέα κατάσταση, νέες ιδέες: το ελληνικό κράτος ξεκίνησε τη συμμετοχή του στον Ψυχρό Πόλεμο προσπαθώντας να εκμεταλλευθεί την παρακμή της βρετανικής αυτοκρατορίας ώστε να προσαρτήσει την Κύπρο εις βάρος της Τουρκίας. Το αποτέλεσμα ήταν αμφίσημο· από το 1974 και μετά έχουμε μάθει να το αποκαλούμε «το κυπριακό».

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ

Από το 2009 και μετά, όταν η πιο πρόσφατη φάση του Τέταρτου Παγκοσμίου Πολέμου άνοιξε για τα καλά, το ελληνικό κράτος φρόντισε να θυμίσει σε όλους τους τόνους ότι η επικράτειά του είναι νησί. Το θύμισε προς τα έξω, ντύνοντας τον Πρωθυπουργό βαρκούλα (εικ. 1). Το θύμισε και προς τα μέσα, εξοικειώνοντας τον πληθυσμό με τις έννοιες της «ΑΟΖ» και των «υποθαλάσσιων θησαυρών της Ανατολικής Μεσογείου». Ο χάρτης που κυκλοφόρησε άμεσα είναι σήμερα περισσότερο από εύγλωττος (εικ. 2).

Εικόνα 1: Ο πρωθυπουργός ντύνεται βαρκούλα για να ζητήσει φράγκα. Το μελετημένο σκηνικό υπονοούσε τη νησιωτική φύση του ελληνικού κράτους.

Εικόνα 2: Η νησιωτική φύση της χώρας αποτυπώνεται σε χάρτη χάρη στη φροντίδα του ειδικού της γεωπολιτικής Ιωάννη Μάζη.

Ο χάρτης της εικόνας 2 φέρνει τη νησιωτική φύση της χώρας στο προσκήνιο. Κι επειδή δεν υπάρχει νησί δίχως ηπειρωτικό πεδίο παρενόχλησης, η νησιωτική Ελλάδα τίθεται απέναντι στην «ηπειρωτική» Τουρκία. Ότι η Τουρκία δεν είναι καθόλου «ηπειρωτική», απλά είναι τεράστια, αποκρύπτεται από τον χάρτη για ευνόητους λόγους.

Καλά, ίσως όχι και τόσο ευνόητους. Η ελληνική πολιτική που εγκαινιάστηκε δημοσίως το 2010, στην πραγματικότητα εξελίσσεται από το 1991 και παραμένει απόκρυφη έως και σήμερα. Όμως μπορούμε να την καταλάβουμε καλύτερα αν την αναλύσουμε σε επιμέρους στοιχεία. Εδώ θα μπορούσε κανείς να συμπεριλάβει: (1) Την ελληνική ανάμιξη στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας (2) Την ελληνική ανάμιξη στη διάλυση της Λιβύης. (3) Την ελληνική ανάμιξη στη διάλυση της Συρίας. (4) Την ελληνική ανάμιξη στη διάλυση της Υεμένης. (5) Την ελληνική «πετρελαϊκή» πολιτική που εκφράζεται ως «αγωγός Eastmed». (6) Την ελληνική ανάμιξη στην Βόρεια Αφρική (περιοχή Σαχέλ). (7) Τις προσπάθειες σύναψης «τριγωνικών σχέσεων» μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ιορδανίας, Αιγύπτου, Ισραήλ, Αρμενίας (καμιά φορά αναφέρεται έως και... η Ινδία). (8) Την παροχή όπλων στην Ουκρανία. (9) Την προσπάθεια μετατροπής της Αλεξανδρούπολης σε αφετηρία χερσαίας πρόσβασης των ΗΠΑ στον Εύξεινο Πόντο. Καθένα από αυτά τα εννιά σημεία είναι ένας ολόκληρος κόσμος.

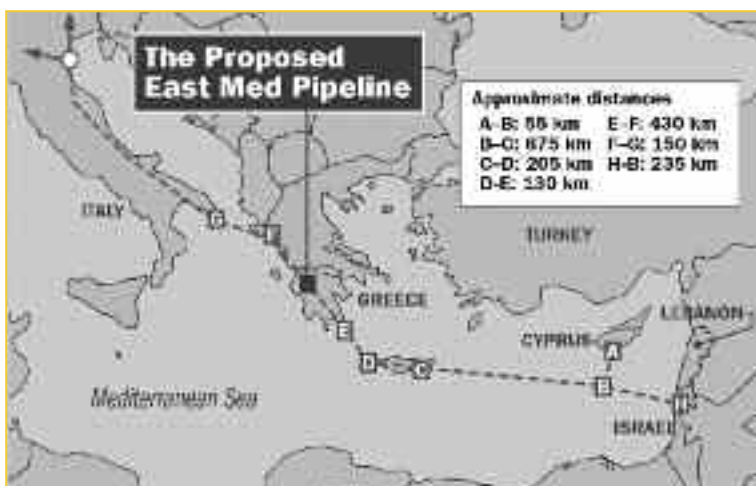
Ας πούμε, η ελληνική ανάμιξη στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90. Τόνοι σύγχυσης σχετικά με το «όνομα της Μακεδονίας» και την «ελληνοσερβική φιλία» αποκρύπτουν τη φύση της ελληνικής ανάμιξης στον Γιουγκοσλαβικό εμφύλιο. Κι όμως. Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '90, το ελληνικό κράτος έστειλε φασίστες εθελοντές να πολεμήσουν και έσπαγε το εμπάργκο όπλων κατά της Σερβίας, όχι λόγω «ελληνοσερβικής φιλίας», αλλά γιατί ενδιαφερόταν εξαιρετικά να αποτρέψει τη δημιουργία στα Βαλκάνια μιας μουσουλμανικής κρατικής οντότητας. Γιατί μια τέτοια οντότητα θα βρισκόταν εκ των πραγμάτων υπό τουρκική επιρροή, οπότε η Τουρκία θα αποκτούσε πάτημα στα Βαλκάνια και έναν λόγο παραπάνω σε περίπτωση διάλυσης της Βόρειας Μακεδονίας. Όταν, μετά από οκτώ χρόνια βαλκανικών πολέμων, το 1999, οι ΗΠΑ αποφάσισαν να χρησιμοποιήσουν τις σφαγές των Αλβανών ως πρόσχημα για κανονική επέμβαση στα Βαλκάνια, η «ελληνοσερβική φιλία» πετάχτηκε στα σκουπίδια εν ριπή οφθαλμού. Το ελληνικό κράτος παραχώρησε την επικράτειά του για να περάσει ο αμερικανικός στρατός και συμμετείχε με στρατό στην κατοχή του Κοσόβου, συμμετέχοντας στην εκδίωξη της ρωσικής επιρροής από τα Βαλκάνια. Ότι η όλη διαδικασία οδήγησε σε δε-

κατή ελληνική συμμετοχή στις μεγαλύτερες σφαγές αμάχων στην Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, παραμένει ξεχασμένο και ανεξερεύνητο. Ότι το ζήτημα παραμένει σε εκκρεμότητα αναμένοντας το επόμενο ξέσπασμα στα «Δυτικά Βαλκάνια», παραμένει ανείπωτο (εικ. 3).³ Ας κρατήσουμε τουλάχιστον ότι η ελληνική συμμετοχή στον Τέταρτο Παγκόσμιο Πόλεμο κρατάει από τότε που κανείς δεν τολμούσε να τον ονομάσει έτσι.

Εικόνα 3: Έπειτα από τριάντα χρόνια ενεργής ελληνικής ανάμιξης, η πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης περιμένει την επομένη έκρηξη. Χάρη στην ανάμιξη του στις μεγαλύτερες σφαγές αμάχων στην Ευρώπη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το ελληνικό κράτος έχει αποκτήσει πάτημα στη Βόρειο Μακεδονία και στο Κόσοβο. Σε περίπτωση ανάγκης, το πάτημα θα λειτουργήσει ως αντίβαρο στην τουρκική και βουλγαρική επιρροή.

Οπότε μπορούσε μια χαρά να αναζωπυρωθεί το 2011, με τη διάλυση της Λιβύης. Εδώ η ελληνική ανάμιξη υπήρξε αυτόματη, με Λίβιους αντάρτες να νοσηλεύονται σε ελληνικά νοσοκομεία,⁴ δέσμευση πλοίων που κατευθύνονταν στη Λιβύη φορτωμένα με όπλα⁵ και αποστολή των όπλων στους Κούρδους του Ιράκ,⁶ καθώς και σύναψη σχέσεων με μία από τις αντιπαρατιθέμενες πλευρές του Λιβυκού εμφυλίου. Όπως και στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας, το ελληνικό κράτος συμμετείχε στη διάλυση της Λιβύης επιδιώκοντας τα δικά του συμφέροντα. Τα οποία διακρίνονται καλύτερα αν στραφούμε στις πετρελαϊκές περιπέτειες που εξελίσσονταν παράλληλα. Πράγματι, τα «ελληνικά κοιτάσματα» που «ανακαλύφθηκαν» από το 2010 και μετά, όταν δεν είναι εντελώς ευχολόγιο, βρίσκονται κατά βάση νοτίως της Κύπρου. Το ελληνικό κράτος έκτοτε προτείνει την κατασκευή ενός αγωγού που θα συνδέει τη νότιο Κύπρο με την Ιταλία. Ο αγωγός θα λέγεται Eastmed και θα έχει το πλεονέκτημα να είναι ο μοναδικός που θα ταΐζει την πεινασμένη για ενέργεια «Μεσευρώπη» με μη ρωσική ενέργεια από μη τουρκικό δρόμο, όπως φαίνεται στην εικόνα 4.

Εικόνα 4: Ο αγωγός Eastmed: Μη ρωσική ενέργεια από μη τουρκικό δρόμο.

Προφανώς τα όποια οφέλη του Eastmed αφορούν τους Αμερικανούς και όχι τους Γερμανούς. Αλλά και τα ελληνικά οφέλη δεν αφορούν την πώληση ενέργειας καθεαυτή. Στην πραγματικότητα, το ελληνικό κράτος ελπίζει ότι, εφόσον

κάποιο σχέδιο τύπου Eastmed γίνει αποδεκτό, η κυριαρχία του στην Ανατολική Μεσόγειο ενάντια στην Τουρκία θα αποκτήσει αμερικανική υποστήριξη. Που θα εκφράζεται ως στρατιωτική φύλαξη αγωγών ή θαλάσσιων διαδρόμων και πάνω απ' όλα ως ανοχή της εκμετάλλευσης φυσικών πόρων από την αληθοΚύπρο δίχως να ερωτάται η ψευδοΚύπρος.

Το θέμα «Λιβύη» εισέρχεται σε αυτή τη συζήτηση εκ των πραγμάτων. Γιατί μέχρι τη διάλυσή της, η Λιβύη αποτελούσε την κατεχοχρήνη πηγή μη ρωσικής ενέργειας από μη τουρκικό δρόμο. Το ελληνικό κράτος αρπάζει την ευκαιρία που προέκυψε από τη διάλυση της Λιβύης για να καλύψει το κενό με το αζημίωτο, εις βάρος της Τουρκίας. Συνεπώς, και απολύτως «λογικά», γιατί εδώ πρόκειται για την κρατική λογική, το ελληνικό κράτος αποκτά συμφέρον από τη διάλυση της Λιβύης. Η σχετική νοοτροπία είναι τόσο εμπεδωμένη που καμιά φορά εκφράζεται και δημοσίως. Ας πούμε στην *Καθημερινή*, 20 του Σεπτεμβρίου 2022, διαβάζουμε: «η κατάσταση στη Λιβύη κρύβει κινδύνους για τις ελληνικές απόψεις, καθώς υφίσταται προσπάθεια να συγκροτηθεί ένα σχήμα συνεργασίας (...).⁷ Για τους Έλληνες διαπιστευμένους ρεπόρτερ, κάθε «ειρήνευση» στη Λιβύη είναι φτου κακά.

Οι «τριγωνικές συνεργασίες» που ξεκίνησαν από το 2012 μαζί με την ανακάλυψη των πετρελαίων, είχαν όλες τους αντιτουρκικό προσανατολισμό. Τον Απρίλιο του 2017, είχαμε κάνει τον κόπο να τις βάλουμε σε ένα χάρτη (εικ. 5). Η εικόνα που προέκυπτε ήταν εύγλωττη. Πράγματι, για κάθε διάλυση κράτους που συμβαίνει στα πλαίσια της στρατηγικής της ανάσχεσης, εύκολα βρίσκουμε μια αντίστοιχη ελληνική «τριγωνική συνεργασία». Οι συνεργασίες με το Ισραήλ, την Ιορδανία και τη Σαουδική Αραβία αναφέρονται στη διάλυση της Συρίας και του Ιράκ και την ανάσχεση του Ιράν. Η συνεργασία με την Αίγυπτο αναφέρεται στη διάλυση της Λιβύης, όπου η Αίγυπτος (υποτίθεται ότι) δεν βλέπει με καλό μάτι την τουρκική ανάμιξη. Οι επαφές με την Αρμενία αναφέρονται στον πόλεμο Αρμενίας – Αζερμπαϊτζάν, όπου η Τουρκία υποστηρίζει το Αζερμπαϊτζάν. Η «συμφωνία των Πρεσπών» αναφέρεται στην τουρκική επιρροή στα Βαλκάνια μέσω Σερβίας και Βοσνίας. Επί τριάντα χρόνια, η εξέλιξη της «στρατηγικής της ανάσχεσης» βυθίζει την Τουρκία στις λάσπες του δικού της «εγγύς εξωτερικού». Το ελληνικό κράτος φροντίζει να αναμιχθεί στις λάσπες με όποιον τρόπο είναι εφικτός και συμφέρων.

Εικόνα 5: Οι προσπάθειες «τριμερών συνεργασιών» του ελληνικού κράτους περικυκλώνουν την Τουρκία

Ο τελευταίος τρόπος ανάμιξης είναι η συμμετοχή στον ουκρανικό πόλεμο, προφανώς με το αζημίωτο. Πρόσφατα, για παράδειγμα, η Ελλάδα συμφώνησε να αποστείλει (κι άλλα) τεθωρακισμένα οχήματα στην Ουκρανία. Ταυτόχρονα, φρόντισε τα οχήματα να προέρχονται από τα νησιά που κανονικά θα έπρεπε να είναι «αποστρατιωτικοποιημένα», όπως η Λέσβος, η Χίος και η Σάμος. Και ζήτησε να αντικατασταθούν με αντίστοιχα αμερικανικά οχήματα, όπως και έγινε.⁸ Το πλεονέκτημα είναι η έμμεση αναγνώριση από τις ΗΠΑ του στρατιωτικοποιημένου χαρακτήρα των νησιών, ενάντια στις τουρκικές ενστάσεις.

Το πλέον ενδεικτικό όμως, είναι ο τρόπος με τον οποίο τέτοια όπλα μεταφέρονται στα μέτωπα του ουκρανικού πολέμου. Εδώ και κάποια χρόνια, το ελληνικό κράτος απεργάζεται τη χρήση του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης από τις ΗΠΑ για τη μεταφορά στρατιωτικού εξοπλισμού προς τις χώρες του Εύξεινου Πόντου. Λέμε «απεργάζεται», γιατί το πράγμα είναι πολύ πιο άνω ποταμών απ' όσο λέγεται. Κανονικά, οι μεταφορές από τη Μεσόγειο προς τη Ρωσία διεξάγονται μέσω της διώρυγας του Βοσπόρου. Η διώρυγα του Βοσπόρου είναι τόσο τεράστιας σημασίας που η λειτουργία της διέπεται από μία διεθνή συνθήκη που μένει अपαράλλακτη από τη δεκαετία του '30 και ονομάζεται συνθήκη του Μοντρέ. Επιτρέποντας τη χρήση της Αλεξανδρούπολης για στρατιωτικούς σκοπούς, το ελληνικό κράτος παρακάμπτε (δεν είπαμε «παραβιάζει», κύριε εισαγγελέα) τη συνθήκη του Μοντρέ και επιτρέπει στις ΗΠΑ να σχεδιάζουν τη ρωσική ανάσχεση λαμβάνοντας λιγότερο υπ' όψη την Τουρκία. Όταν γραφόταν το κείμενο που διαβάσατε, η μπάρα της γνώσης έμενε ύποπτα σιωπηλή όταν τη ρωτούσες για την Αλεξανδρούπολη. Έκτοτε όμως, η καλή *Καθημερινή* κατασκεύασε έναν σχετικό χάρτη για τις ανάγκες ενός ρεπορτάζ με τίτλο «Μέτωπο με τις ΗΠΑ μέσω Ελλάδας»· θαυμάστε τον στην εικόνα 6. Μην ξεχάσετε πάντως ότι τι απ' όλα αυτά είναι πραγματικότητα και τι ευχολόγιο, αποτελεί αποκλειστική γνώση των διαπιστευμένων ρεπόρτερ (και άμα). Για παράδειγμα, η σιδηροδρομική σύνδεση Αλεξανδρούπολης – Βουλγαρίας; Ξέρουμε ότι η κατασκευή της ξεκίνησε να συζητείται επί αριστερού Αλέξη Τσίπρα, λες και το ελληνικό κράτος είχε προβλέψει τον πόλεμο στην Ουκρανία.⁹ Δεν ξέρουμε όμως σε ποιο στάδιο βρίσκεται.

Εικόνα 6: Η σύνδεση Αλεξανδρούπολης-Βουλγαρίας θα παρακάμπτε τα στενά του Βοσπόρου παραβιάζοντας, εεε... παρακάμπτοντας τη συνθήκη του Μοντρέ. Η σιδηροδρομική γραμμή κολλητά στα ελληνοτουρκικά σύνορα δεν μας πειράζει. Αντίθετα, επειδή θα τη φυλάνε οι Αμερικάνοι, πρέπει να είναι όσο το δυνατόν κοντύτερα στα σύνορα. Όλα αυτά δημοσιεύονται με υπότιτλο «Η παράκαμψη των στενών προκαλεί νευρική κρίση στην Τουρκία». «Πυλώνες σταθερότητας» απ' τους λίγους!

ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

Όπως είδαμε αλλού, η στρατηγική του τέταρτου παγκοσμίου πολέμου περιλαμβάνει τη διάλυση κρατών του «δακτυλίου της ανάσχεσης»· στόχος είναι τα γειτονικά τους κράτη, ακολουθώντας έκαστο το «εθνικό συμφέρον» του, να εμπλακούν σε έναν αιώνιο πόλεμο. Το ελληνικό κράτος ανταποκρίνεται με θαυμαστή ετοιμότητα. Δεν υπάρχει διάλυση γειτονικού κράτους δίχως ελληνική εμπλοκή. Και όσο για την επιδίωξη του «εθνικού συμφέροντος», το ελληνικό κράτος συμμετέχει σε όλες τις συγκρούσεις της γειτονιάς του με αντιτουρκικό προσανατολισμό. Η ανάμιξή του στα ευρύτερα εγχειρήματα ανάσχεσης του Ιράν και της Ρωσίας πραγματοποιείται έχοντας διαρκώς κατά νου την (μελλοντική;) ανάγκη ανάσχεσης της Τουρκίας.¹⁰

Αυτή η στρατηγική συνοψίζει τις παλαιότερες ελληνικές εμπειρίες και κυρίως

το δίδαγμα της μικρασιατικής καταστροφής: ποτέ μην τα βάζεις με την Τουρκία μοναχούλης σου. Το ελληνικό κράτος υπολογίζει ότι το τουρκικό κράτος θα ακολουθήσει την παραδοσιακή του στρατηγική σε περίπτωση παγκοσμίου πολέμου, δηλαδή θα πατάει σε πολλές βάρκες. Ελπίζει επιπλέον ότι αυτή τη φορά, η τουρκική ισορροπία θα αποδειχθεί αδύνατη, και ότι η Τουρκία θα καταλήξει στο αντίθετο μπλοκ. Το ελληνικό κράτος σχεδιάζει για ένα τέτοιο ενδεχόμενο: τη μετατροπή του στο τελευταίο φυλάκιο του «δυτικού κόσμου» απέναντι στην Τουρκία. Ελπίζει ότι το στήσιμο ενός κλοιού μικρότερων κρατών γύρω από την Τουρκία, που είναι το συμφέρον του, θα παραλληλιστεί με το αμερικανικό συμφέρον, δηλαδή την ανάσχεση. Επιδιώκει τη σύγκρουση με την Τουρκία εφόσον αυτή γίνει με καλή παρέα.

Αλλά και για όσο η Τουρκία εξακολουθεί να ισορροπεί, το ελληνικό κράτος φέρνει στο τραπέζι έναν ρόλο η σημασία του οποίου δύσκολα υποτιμάται: μπορεί δηλαδή να ισχυρίζεται ότι οι σχετικές του προετοιμασίες, όχι μόνο συνεισφέρουν στην ευρύτερη στρατηγική της ανάσχεσης, αλλά και αποτρέπουν την Τουρκία από την επιλογή του λάθος στρατοπέδου. Το ελληνικό κράτος συμμετέχει στη στρατηγική της ανάσχεσης της Ρωσίας και του Ιράν. Ο βασικός του στόχος είναι να συνδυάσει τη συμμετοχή του με έναν ρόλο που εφευρίσκει το ίδιο για τον εαυτό του: την ανάσχεση της Τουρκίας.

Φυσικά, τα άλλα κράτη είναι και αυτά κράτη. Και δεν κάθονται εύκολα να τους κάνουν «ανάσχεση», ειδικά όταν είσαι τόσο δίπλα. Οπότε το τουρκικό κράτος αντιλαμβάνεται πλήρως τα ελληνικά σχέδια και πράττει αναλόγως. Εκεί μπορεί να αναζητήσει κανείς τους λόγους της έντονης τουρκικής ανάμιξης στη Λιβύη, αλλά και την αλήθεια που κρύβεται πίσω από τις τουρκικές δηλώσεις που συνήθως παρουσιάζονται ως «τουρκική προκλητικότητα». Πρόσφατα για παράδειγμα, ο κακός κύριος Ερντογάν σημείωνε ότι «οι στρατιωτικές συσσωρεύσεις σε όλη την Ελλάδα με μορφή «κατοχής» δεν πρέπει να ενοχλούν εμάς, αλλά τον ελληνικό λαό», καθώς και ότι «ούτε αυτές οι συσσωρεύσεις, ούτε αυτή η πολιτική και στρατιωτική υποστήριξη μπορεί να ανεβάσουν την Ελλάδα στο επίπεδο μας. Μπορούν όμως να σύρουν την Ελλάδα στον βάλτο από κάθε άποψη».¹¹

Τόσο το ελληνικό όσο και το τουρκικό κράτος εμπλέκονται ενεργά στη δημιουργία ενός παγκόσμιου βάλτου. Δεν χρειάζεται να είσαι ο Ερντογάν για να προβλέψεις την κατάληξη.

1. Για τα Κύθηρα δεξ το προηγούμενο κείμενο στο τεύχος που κρατάς.
2. Αυτή η έκθεση παρατίθεται στο *Σπουδές στο Γαλανόμαυρο, Ο ελληνικός φασισμός στον μεσοπόλεμο: Περί της ιστορίας του φασισμού και της σημερινής της χρήσης*, Antifa Scripta, 2013, σσ. 239-243.
3. Σχετικά μπορεί να δει κανείς το «'Να αναλάβουμε αυτή τη χώρα' είναι αριστερή ατάκα: Εξηγούμε τη "συμφωνία των Πρεσπών"», *Antifa* #65, 5/2019.
4. Δώρα Αντωνίου, «Διάλογος παράνομης μετανάστευσης Λίβυων στην Ελλάδα», *Καθημερινή*, 18/2/2011.
5. «Θρίλερ με πλοίο γεμάτο όπλα στα ανοιχτά της Ρόδου», *Καθημερινή*, 12/11/2013.
6. «Πυρομαχικά στους Κούρδους του Ιράκ στέλνει η Αθήνα», *Το Βήμα*, 24/9/2014.
7. «(...) στο οποίο εκ των πραγμάτων η τουρκική επιρροή θα παραμένει εδραία»· Βασίλης Νέδος, «Μήνυμα Μπορέλ προς Τσαβούσογλου για τερματισμό υπερπτήσεων», *Καθημερινή*, 20/9/2022.
8. Βασίλης Νέδος, «Διπλό διάβημα για τα M-1117 σε Σάμο και Λέσβο», *Καθημερινή*, 27/9/2022.
9. «Σιδηροδρομική σύνδεση Αλεξανδρούπολη, Μπουργκάς, Βάρνατο: Το αποφασιστικό βήμα για την αποφυγή των στενών του Βοσπόρου», *Michanikos.gr*, 3/11/2018.
10. Βασίλης Νέδος, «Μέτωπο με τις ΗΠΑ μέσω Ελλάδας», *Καθημερινή*, 9/10/2022. Ο κύριος Νέδος κάνει την κεντρική ιδέα τίτλο, δίχως να την αναλύει στο κυρίως κείμενο. Κι όποιος κατάλαβε. Υποδειγματική δημοσιογραφία.
11. Μανώλης Κωστίδης, «Βολές Ερντογάν κατά Αθήνας και Ουάσινγκτον», *Καθημερινή*, 27/9/2022.